

Nr 14

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 27 januari 1967 dagtecknad proposition, nr 19, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen,
- 2) lag angående ändring i lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa bestämmelser om sjöfynd,
- 3) lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 22 april 1938 (nr 121) om hittegods.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att bestämmelser om skydd för vissa äldre sjöfynd införs i lagen om fornminnen. I samband därmed föreslås ändringar i 1918 års lag om sjöfynd och hittegodslagen. Lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 april 1967.

Lagförslagen**Förslag**

till

Lag**angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen**

Härigenom förordnas, *dels* att 17 § lagen den 12 juni 1942 om fornminnen skall upphöra att gälla, *dels* att 11, 16, 19 och 20 §§ lagen skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, *dels* att i lagen skall införas två nya paragrafer, betecknade 9 a § och 9 b §, samt omedelbart före 9 a § en ny rubrik av nedan angiven lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***Om skeppsvrak****9 a §.**

Bestämmelserna i 1 och 6—9 §§ gälla i tillämpliga delar i fråga om skeppsvrak, om minst etthundra år kan antagas ha förflyttit sedan skeppet blev vrak, samt om föremål som påträffas i eller i närheten av sådant vrak och har samband med detta. Bestämmelserna i 6 § andra stycket gälla härvid även ägare av vattenområde.

Riksantikvarien får låta undersöka och bärga skeppsvrak och annat föremål som avses i första stycket samt vidtaga annan åtgärd för föremålets skydd och vård. Riksantikvarien får medgiva annan att under villkor som riksantikvarien bestämmer företaga undersökningen och bärgningen.

Före vidtagandet av åtgärd som avses i andra stycket skall markens eller vattenområdets ägare underrättas. Medför åtgärden att kostnad eller skada åsamkas ägaren eller annan, skall skälig ersättning därför givas.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Tillstånd till åtgärd som avses i 6 § första stycket får lämnas vrakets eller annat föremåls ägare även om det icke föreligger sådant skäl för åtgärden som angives där.

9 b §.

Bärgas sådant skeppsvrak eller annat föremål som avses i 9 a § och finnes ej ägare till föremålet, skall det tillfalla kronan. Bestämmelserna i 10 § andra stycket samt 12 och 13 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om sådant föremål.

11 §.

Hittar någon i annat fall än i 10 § avses föremål, vartill ägare ej finnes, och kan det antagas vara minst ett-hundra år gammalt, skall föremålet tillfalla upphittaren med skyldighet, där det helt eller delvis är av guld, silver eller koppar eller ock påträffats jämte sådant föremål, att mot lösen hembjuda det till kronan.

Hittar någon i annat fall än i 9 a § eller 10 § avses föremål, vartill ägare ej finnes, och kan det antagas vara minst etthundra år gammalt, skall föremålet tillfalla upphittaren med skyldighet, där det helt eller delvis är av guld, silver eller koppar eller ock påträffats jämte sådant föremål, att mot lösen hembjuda det till kronan.

Fråga om — — — — — av riksantikvarien.
Sker inlösen, — — — — — därtill äro.

16 §.

Den som olovligen företager sådan åtgärd med avseende å fast fornlämning som i 1 § andra stycket sägs eller uraktlåter i 8 § andra stycket stadgad anmälningsskyldighet straffes med dagsböter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårade, fängelse i högst sex månader. Han vare ock skyldig att ersätta all kostnad som föränledes av förseelsen.

Den som i fråga om fast fornlämning eller sådant skeppsvrak eller annat föremål som avses i 9 a § utan lov vidtager åtgärd som sägs i 1 § andra stycket eller underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet enligt 8 § andra stycket dömes till böter. Är brottet grovt, är straffet fängelse i högst sex månader. Han är även skyldig att ersätta all kostnad som föränledes av brottet.

Den som — — — — — hembjudas kronan.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

19 §.

I ärende — — — — — slutliga avgörande.

Över länsstyrelsens beslut må klagan hos Konungen i vederbörande statsdepartement föras i den ordning som är stadgad för ekonomimål i allmänhet.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag eller bestämmelse som meddelats med stöd av lagen föres hos Konungen genom besvär.

20 §.

Över riksantikvariens beslut i fråga som avses i denna lag må besvär anföras hos Konungen i vederbörande statsdepartement inom trettio dagar från det klaganden erhöll del av beslutet.

Talan mot riksantikvariens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1967.

Beträffande talan mot riksantikvariens beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, skall 20 § i dess äldre lydelse tillämpas.

Förslag
till
Lag
angående ändring i lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa
bestämmelser om sjöfynd

Härigenom förordnas, att i lagen den 2 april 1918 med vissa bestämmelser om sjöfynd skall införas en ny paragraf, betecknad 9 §, av nedan angiven lydelse.

9 §.

Om vissa äldre sjöfynd stadgas i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1967.

Förslag
till
Lag
angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 22 april 1938
(nr 121) om hittegods

Härigenom förordnas, att 11 § lagen den 22 april 1938 om hittegods¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §.

Om *fornfynd och sjöfynd* stadgas
särskilt.

Om *skeppsvrak och fornfynd samt*
om sjöfynd stadgas särskilt.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1967.

---

¹ Senaste lydelse av 11 § se 1942:351.

Motioner

I samband med propositionen har utskottet behandlat två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 704 av herrar *Tistad* och *Svenungsson* samt II: 879 av herr *Åberg m. fl.*

För motionernas innehåll redogöres nedan.

Inledning

Frågan om en särskild lagstiftning om skydd för vissa äldre sjöfynd har aktualiserats genom framställningar i ämnet. I skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 15 december 1959 begärde *riksantikvarieämbetet* en undersökning om och på vad sätt skeppsvrak och andra sjöfynd kan tillförsäkras skydd mot åverkan. Sedermera gjorde *statens sjöhistoriska museum* i skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 mars 1965 en liknande framställning.

Med anledning av framställningarna har inom justitiedepartementet upprättats en promemoria med förslag till lagstiftning om skydd för vissa äldre sjöfynd (Stencil Ju 1965:13). I promemorian föreslås dels en lag om skydd för vissa äldre sjöfynd, dels vissa följdändringar i gällande lagstiftning.

Efter remiss har *yttranden* över promemorian avgetts av justitiekanslern, Svea hovrätt, chefen för marinen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, riksantikvarieämbetet, fiskeristyrelsen, rikspolisstyrelsen, statens sjöhistoriska museum, Nordiska museet, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms län samt Göteborgs och Bohus län, Svenska Sportdykarförbundet, Bergnings- och Dykeri AB Neptun, Göteborgs Bogserings- o. Bärnings AB, Sjöfartsmuseet i Göteborg och Svenska stadsförbundet.

Gällande rätt m. m.

I Sverige finns inte någon lagstiftning med direkt syfte att skydda äldre sjöfynd. Bestämmelser till skydd för vissa s. k. fasta fornlämningar och för fornfynd meddelas emellertid i *lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen*.

I lagens 1 § stadgas att *f a s t a f o r n l ä m n i n g a r* är fredade såsom minnen av vårt lands tidigare inbyggare. Utan tillstånd enligt bestämmelserna i lagen får fast fornlämning inte grävas ut, rubbas, täckas över eller genom plantering eller bebyggelse eller på annat sätt förändras, skadas eller tas bort. Tillsynen över fasta fornlämningar utövas av riksantikvarien. Lagens 2 § innehåller en uppräkningslista av vad som är fasta fornlämningar. Till sådana räknas: högar av jord och sten som uppförts av människor under forna tider (gravhögar, gravrösen, tingshögar och annat jämförligt); gravbyggnader av sten jämte hölje, andra gravar och gravfält från forna tider; domarringar, skeppssättningar och andra fordom lagda eller resta stenar; stenar och bergtytor med inskrifter, bilder, andra ristningar eller målningar, sliprännor (svärdslipningsstenar), offergropar (älvkvarnar), offerkällor och andra kultplatser samt tingsplatser från forna tider; stenkors och andra vårdar som under forna tider upprests för andaktsövningar eller till minne av någon person eller tilldragelse och jämförliga minnesmärken; lämningar av fordom övergivna bostäder, boplatser eller arbetsplatser samt bildningar som uppkommit vid bruket av sådana bostäder eller platser; övergivna borgar, slott, kyrkor, kapell, kloster, kyrkogårdar, skansar, vallar, vallgravar och andra märkliga byggnader som uppförts eller anlagts under forna tider eller lämningar därav; lämningar av vårdkasar samt märkliga färdvägar, vägmärken, broar och jämförliga anläggningar från forna tider; fasta naturföremål till vilka åldriga bruk, sägner eller märkliga historiska minnen är knutna. I 3 § ges föreskrifter om hur fast fornlämnings utsträckning på marken skall bestämmas. Stadgandet innehåller en regel om att till fast fornlämning hör så stort område på marken som behövs för att bevara fornlämningen och bereda det utrymme omkring den som är nödvändigt med hänsyn till dess art och be-

tydelse. Föreskrifter ges också om hur gränsen kring en fast fornlämning skall bestämmas. I 4 § stadgas att länsstyrelsen äger meddela föreskrifter som påkallas för att bevara fast fornlämnings helgd och att länsstyrelsen äger bestämma det vite som krävs för att trygga att föreskrifterna iakttas. Riksantikvarien äger enligt 5 § låta undersöka, sätta i stånd och inhägna fast fornlämning. Riksantikvarien får vidare på mark som hör till fornlämningen röja eller vidta annan åtgärd som fordras för skydd och vård av fornlämningen. Riksantikvarien kan också medge annan att undersöka fast fornlämning på villkor som riksantikvarien bestämmer. Om det är nödvändigt får riksantikvarien ta hand om fast fornlämning eller del därav för att ställa upp den eller bereda den vård på annan plats. Sådant omhändertagande får ske också i fråga om fornlämning eller del därav som murats eller timrats in i hus, bro eller annan byggnad. I 6 § stadgas att den som vill rubba, ändra eller ta bort fast fornlämning kan få tillstånd därtill av riksantikvarien, om fornlämningen medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till dess betydelse. Av intresse i sammanhanget är vidare bestämmelsen i 8 § andra stycket. Enligt denna gäller att om fast fornlämning som förut ej varit känd påträffas under grävning eller annat arbete skall arbetet omedelbart avbrytas i vad det rör fornlämningen och den som leder arbetet utan dröjsmål anmäla förhållandet hos riksantikvarien eller ombud som denne utsett. Krävs det med anledning av arbetsföretaget undersökning av fornlämningen eller åtgärd för att bevara den skall kostnaderna härför enligt 9 § åvila företaget, om det inte på grund av särskilda förhållanden är obilligt.

I lagen om fornminnen stadgas vidare i en särskild avdelning om *f o r n f y n d* i 10 § att föremål som anträffas i fast fornlämning och har samband med denna tillfaller staten. Skedde fyndet vid vetenskaplig undersökning till vilket riksantikvarien gett sitt tillstånd, kan riksantikvarien tillerkänna den som låtit utföra undersökningen skälig ersättning för nödiga kostnader och arbete som varit förenat med undersökningen. Påträffas föremålet utan samband med sådan undersökning, äger riksantikvarien förordna att hittelön skall utgå om det är skäligt. Hittar någon i annat fall än som avses i 10 § föremål vartill ägare ej finns och kan föremålet antas vara minst 100 år gammalt, tillfaller det enligt 11 § upphittaren med skyldighet för denne att, om föremålet helt eller delvis är av guld, silver eller koppar eller påträffats tillsammans med sådant föremål, mot lösen hembjuda det till staten. Om sådant fynd skall upphittaren enligt 12 § utan dröjsmål göra anmälan hos riksantikvarien eller ombud som denne utsett eller hos polismyndighet. Han är också pliktig att på anmaning lämna ut föremålet och att noggrant uppge platsen för fyndet och omständigheterna vid detsamma. Av övriga bestämmelser i denna avdelning bör nämnas den i 15 § om att riksantikvarien äger låta undersöka eller medge annan att på villkor som riksantikvarien bestämmer undersöka plats för fornfynd även om den ej är att hänföra till fast fornlämning. Länsstyrelsen äger i sådant fall vid vite fridlysa platsen intill dess undersökningen utförts, om det kan ske utan att därigenom vållas väsentlig olägenhet.

Från förarbetena till fornminneslagen inhämtas att *andra lagutskottet* underströk beträffande 11 § att däri uttryckligen utsagts att där avses endast föremål av angiven ålder, vartill ägare ej finnes. Det måste därför enligt utskottet anses åligga upphittaren och, om föremålet hembjuds, även vederbörande myndighet att med ledning av omständigheterna vid fyndet bedöma, om i det särskilda fallet ägare kan finnas. Vanligen torde omständigheterna vara sådana, att tvekan i detta hänseende icke behöver råda. Om emellertid för något fall skulle kvarstå tveksamhet om det rätta förhållandet bör — oavsett föremålets ålder — föreskrifterna i lagen om hittegoods vinna tillämpning. Enligt dessa föreskrifter åligger det upphittaren att anmäla fyndet för polismyndighet, å vilken det bl. a. ankommer att kungöra fyndet. (NJA II 1942 s. 581.)

Enligt *kungörelsen den 11 december 1942 med vissa bestämmelser angående tillämpningen av fornminneslagen* gäller bl. a., när fornfynd anmälts hos polisen, att riksantikvarien eller hans ombud i orten skall genast underrättas. Mottager ombudet sådana underrättelser från polisen, åligger det ombudet att genast underrätta riksantikvarien. Föreligger anledning till antagande att ägare finns till föremål, som anmälts hos riksantikvarien eller hans ombud, skall framställning göras hos polismyndigheten om att fyndet kungöres enligt vad om hittegoods är stadgat.

I 1 § *lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa bestämmelser om sjöfynd* stadgas att den som i saltsjön inom svensk skärgård eller vid svensk kust eller i rikets segelbara insjöar, floder eller kanaler bärgar övergivet fartyg eller skeppsvrak eller redskap eller gods som hör till fartyg, är skyldig att anmäla fyndet hos polis- eller tullmyndighet. Bestämmelsen gäller oavsett om vad som bärgats har tagits upp från botten eller anträffats flytande på vattnet eller drivet på stranden. I lagens följande paragrafer ges bestämmelser om besiktning av fyndet och kungörelse om bärgningen med föreläggande för ägaren att anmäla sig hos tullförvaltningen samt bestämmelser om vem det bärgade under skilda förutsättningar skall tillfalla. Av dessa bestämmelser skall här nämnas den att tullförvaltning som mottagit underrättelse om bärgning är skyldig att föranstalta om besiktning av fyndet samt att därefter låta i vissa tidningar införa kungörelse om bärgningen med föreläggande för ägaren till det bärgade godset att anmäla sig hos tullförvaltningen inom viss tid. Kommer ägaren inom förelagd tid och visar sin rätt äger han återfå godset mot det att han till bärgaren utbetalar kostnaden för bärgningens kungörande och för fyndets vård samt bärgarlön, vars belopp i händelse av tvist bestämmes av domstol. Kommer inte ägaren skall strandfynd tillfalla kronan, efter avdrag av bärgarlön och nyssnämnda kostnad, under det att annat fynd skall tillfalla bärgaren. Befinnes vid besiktning sammanlagda kostnaden för bärgningens kungörande samt för fyndets vård och försäljning böra beräknas till så högt belopp att efter betalning av denna kostnad skälig bärgarlön inte kan utgå ur fyndet äger tullförvaltningen utan kungörelseförfarande efter besiktningen utlämna fyndet till bärgaren. Överstiger fynds värde inte tio kronor får också fyndet utlämnas direkt till bärgaren.

Lagen den 22 april 1938 (nr 121) om hittegodts innehåller bestämmelser om skyldighet för den som hittar något att utan oskäligt dröjsmål anmäla fyndet hos polismyndighet och om skyldighet för polismyndighet att kungöra fyndet eller, om ägaren är känd, underrätta honom. Vidare föreskrivs att ägare som anmäler sig inom viss tid är berättigad att återta hittegodset mot att han ersätter polismyndigheten och upphittaren deras skälig kostnader i anledning av fyndet samt skälig hittelön. Ger ägaren sig till känna, skall hittegodset till falla upphittaren. Lagen om hittegodts gäller enligt uttryckligt undantag inte fornyfynd och sjöfynd.

Av övriga nordiska länder har Danmark, Finland och Norge sedan år 1963 särskilda lagbestämmelser om äldre sjöfynd.

I Danmark har bestämmelserna meddelats i en särskild lag, *Lov om beskyttelse af historiske skibsvrag m. v.* av år 1963. I 1 § stadgas att föremål, inbegripet skeppsvrak, som finns på havsbotten i danska farvatten och som kan antas ha gått förlorade för mer än 150 år sedan tillhör staten, om inte någon styrker sin äganderätt. I 2 § stadgas att riksantikvarien ger föreskrifter om de anordningar som han finner nödvändiga för att skydda eller bärga föremål som enligt 1 § tillhör staten. Utan tillstånd får föremålen inte bärgas eller på något sätt skadas ens om det sker endast genom att bottenförhållandena ändras på eller omkring den plats där föremålen finns. Inträffar det att någon utan att ha avsett det får upp föremål som enligt 1 § tillhör staten, skall det enligt 3 § överlämnas till riksantikvarien. Upphittaren har i sådant fall inte rätt till bärgarlön, men riksantikvarien kan utge gottgörelse till honom.

I Finland gäller enligt 20 § 1 mom. *lag om fornminnen* av år 1963 att i havet eller vattendrag anträffat vrak av fartyg eller annan farkost som kan antas vara minst 100 år gammalt eller del av sådant vrak är fredat. I fråga om vrak och del därav gäller i tillämpliga delar bestämmelserna om fast fornlämning. Föremål som anträffas i vrak som avses med bestämmelserna eller uppenbart härstammar från sådant tillfaller staten. Om sådana föremål gäller i övrigt i tillämpliga delar bestämmelserna om lösa fornföremål. Den som finner vrak eller annat föremål som avses med bestämmelserna skall utan dröjsmål anmäla detta till arkeologiska kommissionen.

I Norge stadgas i 12 a § *lov om fornminne* av år 1951 att mer än 100 år gamla båtar, skeppsskrov med tillhörande föremål eller del av sådana föremål är statens egendom, »når det synest klårt etter tilhøva at det ikkje lenger er rimeleg von om å finna ut kven som er eigar». Staten kan förordna om fridlysning. Har fridlysning skett gäller vad som är stadgat om fast fornminne. Intill dess fridlysning skett gäller lagens bestämmelser om lösa fornminnen i tillämpliga delar.

Departementspromemorian och remissyttrandena däröver

Utskottet hänvisar till propositionen s. 10—21.

Departementschefen

Frågan om lagstiftningsåtgärder till skydd för äldre sjöfynd har under senare tid fått särskild aktualitet. Genom tekniska framsteg har de praktiska möjligheterna att ta till vara fynd av marinhistoriskt intresse ökat i betydande grad. Med dykteknikens utveckling har också i växande utsträckning följt en aktivitet i syfte att upptäcka och bärga sjöfynd. Utvecklingen har varit densamma i övriga nordiska länder, som i likhet med vårt land har många historiskt kända skeppsvrak vid sina kuster. Otivelaktigt har åtskilliga äldre skeppsvrak ett betydande kulturhistoriskt intresse. I syfte att tillgodose de nationella allmänna värdena och den kulturhistoriska forskningens intressen har i departementspromemorian framlagts förslag till lagstiftning om skydd för vissa äldre sjöfynd. Remissinstanserna har utan undantag funnit ett lagskydd för äldre sjöfynd vara väl motiverat. Även enligt min mening synes nu föreliggande behov av lagstiftningsåtgärder på detta område. Jag vill också erinra om att lagstiftning som skyddar äldre skeppsvrak på senare tid har genomförts i Danmark, Finland och Norge.

Lagstiftningen om sjöfynd bör i sak tjäna samma ändamål som lagen om fornminnen. Departementspromemorians förslag till en särskild lag upptar också många bestämmelser med direkt motsvarighet i fornminneslagen. För att undvika en splittring av fornminneslagstiftningen på två skilda lagar förordar jag därför att bestämmelserna i fråga om sjöfynden meddelas inom ramen för lagen om fornminnen. Även i Finland och Norge har denna lösning valts.

Om ett sjöfynd har ett sådant kulturhistoriskt värde att det bör skyddas beror i första hand på fyndets ålder. En avgränsning av skyddsvärda sjöfynd med hänsyn till åldern bör i enlighet med promemorieförslaget ske genom att ange en bestämd tidsgräns. Denna bör lämpligen sättas till 100 år. Vid den närmare utformningen av skyddsbestämmelserna måste emellertid skillnad göras mellan olika slag av sjöfynd. Vraken torde erhålla ett godtagbart skydd om reglerna för fasta fornlämningar görs tillämpliga på dem. Skyddet för sjöfynd kan som Nordiska museet betonat inte begränsas till själva vraken. Det bör avse även annat som har nära samband med vraket. Skeppslasten har t.ex. ofta visat sig vara mycket värdefull från kulturhistorisk synpunkt. Det synes naturligt att skyddsreglerna i denna del utformas på samma sätt som för själva vraket. Enligt min mening bör därför fornminneslagens regler om fasta fornlämningar och om föremål som påträffas i dessa i princip göras tillämpliga på sådana sjöfynd som i departementspromemorian benämns vrakfynd, dvs. vrak av skepp samt föremål som påträffas i vraket eller i dess närhet och kan antas härröra från vraket. Tidsgränsen bör för vrakfyndens del räknas från det skeppet blivit vrak. I likhet med Svenska sportdykarförbundet finner jag det inte påkallat att meddela särskilda regler om skydd för sjöfynd som inte har samband med vrak. För sådana fynd, som i promemorian benämns lösa sjöfynd, och för vrak som inte uppnått den förut angivna åldern bör gälla fornminneslagens regler om fynd som ej har samband med fast fornlämning.

För vrakfyndens del innebär mitt förslag att ingrepp i fynden på samma sätt som i fråga om fasta fornlämningar förutsätter tillstånd av riksantikvarien. Likaså kommer bestämmelsen i fornminneslagen om att föremål som påträffas i fast fornlämning skall tillfalla staten att gälla på motsvarande sätt i fråga om vrakfynden.

Genom att bestämmelserna om skydd för sjöfynd knyts till lagen om fornminnen kan bestämmelserna i denna lag om vad som krävs för tillstånd till ingrepp i fast fornlämning, om ersättning till den som påträffar föremål som omfattas av lagen och om straff m. m. i huvudsak göras tillämpliga också på sjöfynden.

Frågan om lagens territoriella giltighet har berörts av några remissinstanser. Lagen bör givetvis gälla inom svenskt territorium. Det skulle emellertid kunna tänkas att kulturhistoriskt värdefulla vrak ligger vid svensk kust men utanför territorialgränsen. Lagen bör i en sådan situation i varje fall för svenska medborgare kunna tillämpas också utanför territorialgränsen.

En erinran om att fornminneslagens regler gäller för vissa äldre sjöfynd bör tas in i 1918 års lag med vissa bestämmelser om sjöfynd.

Förslaget till ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen

Beträffande specialmotiveringen hänvisas till propositionen s. 23—24.

Förslaget till lag om ändring i lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa bestämmelser om sjöfynd

I samband med ändringarna i fornminneslagen har en erinran om fornminneslagens bestämmelser om äldre sjöfynd införts i lagen med vissa bestämmelser om sjöfynd.

Övergångsbestämmelser

Lagändringarna har ansetts böra träda i kraft den 1 april 1967.

Lagrådets yttrande och stadsrådsprotokollet i anledning därav

Utskottet hänvisar till propositionen s. 33—36.

Motionerna

Motionärerna anser att propositionsförslaget tar ganska ensidigt sikte på sådan avsiktlig efterforskning av vrak och bärgning av vrakdelar o. d. som bedrivs framför allt av sportdykare. Det är emellertid mycket vanligt att fynd på havsbotten görs helt oavsiktligt i samband med fiske, fartygs ankring, hamn- eller

farledsarbeten. Det torde därvid inte alltid vara lätt för bärgaren att med säkerhet fastställa, om fyndet faller under fornminneslagen eller sjöfyndslagen. I allmänhet är kustbefolkningen väl medveten om och iakttar omsorgsfullt den i sjöfyndslagen stadgade skyldigheten att anmäla sjöfynd till tullverket. Det skulle ur denna synpunkt vara, enligt motionärerna, en fördel om denna skyldighet kunde bibehållas även för äldre sjöfynd. Detta talar för att bestämmelserna om sådana fynd på lämpligt sätt inarbetas i sjöfyndslagen.

Propositionen kritiseras därefter på den grunden att förslaget inte inrymmer några bestämmelser om fynd av *utländska fartyg*. Motionärerna anför i denna fråga följande.

Enligt förslaget skall 1 § fornminneslagen i tillämpliga delar gälla »i fråga om skeppsvrak, om minst ett hundra år kan antagas ha förflutit sedan skeppet blev vrak, samt om föremål som påträffas i eller i närheten av sådant vrak och har samband med detta». 1 § fornminneslagen talar om »fasta fornlämningar, bevarande minnet av fäderneslandets tidigare inbyggare». Med hänsyn till denna lokution synes det inte utan vidare klart, att vrak efter utländska fartyg kommer att falla under lagens bestämmelser. Förarbetena ger ingen ledning härvidlag. Vissa formuleringar tyder på att man endast har tänkt på vrak efter svenska fartyg. Emellertid torde det här och var på havsbotten vid våra kuster finnas vrak efter utländska fartyg, också örlogsfartyg, av stort kultur- och krigshistoriskt intresse. Även sådana vrak bör beredas skydd. I fråga om dem måste man emellertid räkna med att vederbörande utländska stat kan anse sig ha intressen att bevaka. Hithörande spörsmål berörs överhuvud inte i propositionen.

Även *kungörelseförfarandet* utsätts för kritik i visst fall. Motionärerna erinrar om att enligt den föreslagna lagstifningen ägare till äldre sjöfynd har rätt till fyndet före kronan och upphittaren (bärgaren). I motsats till vad som är fallet i sjöfyndslagen föreskrivs inte något kungörelseförfarande för att efterlysa ägaren. I fråga om vrak efter fartyg, som förlist för minst 100 år sedan, är väl något kungörande ej heller påkallat. Har fartyget varit av utländsk nationalitet, kan vederbörande stat dock ha intresse i saken. I fråga om föremål som avses i 11 § första stycket fornminneslagen i dess föreslagna lydelse, d. v. s. föremål som kan antagas vara minst 100 år gamla, ligger det annorlunda till. Att ett bärgat föremål är av sådan ålder utesluter inte, att det nyligen kan ha råkat ur ägarens besittning. Det kan t. ex. röra sig om ett kולי innehållande antika föremål som gått förlorat under en sjötransport. Om ett dylikt fynd inte kungöres, kommer ägaren, framhåller motionärerna, i en sämre ställning än enligt sjöfyndslagen, vilket är otillfredsställande.

Motionärerna angriper vidare förslaget i den del däri det föreslås att *strandfynd*, till vilket inte finns ägare, skall tillfalla kronan. Motionärerna framhåller att, enligt den föreslagna lydelsen av 11 § fornminneslagen, sjöfynd som avses med paragrafen och vartill ägare ej finnes skall tillfalla upphittaren med skyldighet att i vissa fall mot lösen hembjuda det till kronan. Fynd av detta slag är

oftast bottenfynd. Strandfynd är dock inte helt uteslutna. Regeln föreslås gälla även för sådana. Detta innebär ett frångående av den sedan mitten av 1600-talet hävdade principen, att strandfynd, till vilket inte finns ägare, skall tillfalla kronan.

I fråga om avsaknaden av bestämmelser i förslaget om *bärgarlön* anför motionärerna följande.

Den som bärgar sjöfynd, som han inte får behålla, är enligt sjöfyndslagen berättigad till bärgarlön, vars belopp i händelse av tvist skall bestämmas av domstol. Fornminneslagen talar endast om hittelön. Bärgarlön skall bestämmas enligt grunder som anges i sjölagen. Den kan uppgå till hälften av det bärgades värde eller mer. Hittelön ligger normalt omkring 10 procent av värdet. Det är svårt att finna något skäl för att ersättning för bärgning av sjöfynd skall utgå efter olika grunder beroende på fyndets ålder. Sjöfyndslagets bestämmelser om bärgarlön bör därför gälla även i fråga om äldre sjöfynd.

Under hänvisning till det anförda framhåller motionärerna att den föreslagna lagstiftningen strider på väsentliga punkter mot de principer som ligger till grund för sjöfyndslagen. Motionärerna föreslår därför, att riksdagen »avslår proposition nr 19 samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om nytt förslag till lagstiftning om skydd för äldre sjöfynd som bättre än det nu framlagda ansluter till de principer, vilka ligger till grund för lagen den 2 april 1918 med vissa bestämmelser om sjöfynd».

Beträffande motionens fullständiga innehåll hänvisar utskottet till motionen I: 704.

Utskottet

Såsom framgår av propositionen har vårt land många historiskt kända skeppsvrak vid sina kuster. Tekniska framsteg har ökat möjligheterna att ta till vara sådana fynd. Med dykteknikens utveckling har också följt en aktivitet att upp- täcka och bärga sjöfynd. Delade meningar synes inte råda att sjöfynden i den kulturhistoriska forskningens intressen bör tillförsäkras skydd. Någon lagstiftning med direkt sådant syfte finns dock inte i Sverige. Genom propositionen föreslås därför att bestämmelser om skydd för vissa äldre sjöfynd införs i lagen om fornminnen. I samband därmed föreslås ändringar i 1918 års lag om sjöfynd och hittegodslagen. Lagstiftningen avses träda i kraft den 1 april 1967.

Förslaget innebär att det blir förbjudet att utan tillstånd i den ordning fornminneslagen föreskriver bärga eller vidta annan åtgärd med vrak efter skepp som blivit vrak för minst etthundra år sedan. Beträffande sådana vrak och föremål som påträffats i eller i närheten av vraket och har samband med detta ges riksantikvarien rätt att föranstalta om undersökning och bärgning. Riksantikvarien får också vidta annan åtgärd för skydd och vård av sådana vrak och före-

mål. Han får även medge annan att under villkor han bestämmer företa undersökningen och bärgningen. Bärgas skeppsvrak eller föremål som nu nämnts och finnes ej ägare till föremålet skall detta tillfalla kronan. Skedde fyndet vid viss vetenskaplig undersökning kan enligt en hänvisning till 10 § andra stycket fornminneslagen utges ersättning för nödiga kostnader och med undersökningen för- enat arbete. Påträffades föremål utan samband med sådan undersökning kan hittelön utgå. Beträffande andra sjöfynd än de nu nämnda, vartill ägare inte finnes och som kan antagas vara minst 100 år gamla, görs bestämmelsen i 11 § tillämplig. I fråga om dessa sjöfynd kommer således — liksom för fornfynd i allmänhet — att gälla att föremålet skall tillfalla upphittaren med skyldighet, där det helt eller delvis är av guld, silver eller koppar, att mot lösen hembjuda det till kronan. Sker inlösen skall ersättning utgå när det gäller guld- eller silverföremål med visst belopp samt beträffande annat föremål efter vad med hänsyn till föremålets beskaffenhet anses skäligt. Riksantikvarien får förordna att utöver denna ersättning får utgå särskild hittelön om skäl är därtill.

I motionerna yrkas att riksdagen avslår propositionen och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om nytt förslag till lagstiftning för äldre sjöfynd som bättre än propositionsförslaget ansluter sig till de principer som ligger till grund för sjöfyndslagen. Till stöd för yrkandena anför motionärerna bl. a. följande. Förutom att efterforskning av vrak och bärgning av vrakdelar bedrivs av sportdykare är det mycket vanligt att fynd på havsbotten görs helt oavsiktligt i samband med exempelvis fiske eller farledsarbeten. Det är då inte alltid lätt för bärgaren att med säkerhet fastställa, om fyndet faller under fornminneslagen eller sjöfyndslagen. Enligt motionärerna skulle det därför vara en fördel om skyldigheten enligt sjöfyndslagen att anmäla sjöfynd till tullverket kunde bibehållas även för äldre sjöfynd. Motionärerna vänder sig vidare mot propositionsförslaget därför att det inte synes bereda utländska fartyg samma skydd som svenska. I fråga om sådana föremål enligt 11 § som kan antagas vara minst 100 år gamla anser motionärerna, särskilt i det fall att ett bärgat föremål nyligen råkat ur ägarens besittning, att ägaren enligt förslaget, om kungörelse inte sker, kommer i sämre ställning än enligt sjöfyndslagen. Genom förslaget i 11 §, varigenom upphittaren kan tillerkännas föremålet oavsett var fyndet gjorts, frångås också den gamla principen att strandfynd, till vilket ägare inte finns, skall tillfalla kronan. Slutligen hävdas att sjöfyndslagens bestämmelser om bärgarlön bör gälla i fråga om äldre sjöfynd.

I likhet med departementschefen och remissinstanserna anser utskottet att lagregler bör utfärdas på området med syfte att skydda sjöfynd med kulturhistoriskt värde. Eftersom fornminneslagen tar sikte på sådant skydd i fråga om fasta fornlämningar och fornfynd, ter det sig naturligt och ändamålsenligt att också anknyta motsvarande bestämmelser för sjöfynden till denna lag och inte till sjöfyndslagen, som närmast reglerar förhållanden mellan ägaren och bärgaren. Genom sådan anknytning till fornminneslagen når man fördelen av att få alla föreskrifter om skydd för äldre, för kulturhistorien värdefulla föremål samlade i en lag.

Härigenom uppkommer vissa av motionärerna påtalade skiljaktigheter i förhållande till de regler som gäller enligt sjöfyndslagen. Sålunda gäller till en början att fynd enligt fornminneslagen i den mån anmälningsskyldighet föreligger skall anmälas till riksantikvarien eller polismyndigheten medan sjöfyndslagen stadgar obligatorisk anmälningsskyldighet till tull- eller polismyndighet. Som motionärerna framhåller kan det tänkas fall när det är svårt att avgöra till vilken myndighet upphittaren i det särskilda fallet skall vända sig. Om vederbörande vänder sig till fel myndighet får det dock givetvis förutsättas att frågan löses med de berörda myndigheternas bistånd. Som nämnts kan anmälan i båda fallen också göras hos polismyndigheten.

En annan skiljaktighet mellan fornminneslagen och sjöfyndslagen är den att den förstnämnda lagen i motsats till sjöfyndslagen saknar bestämmelser om kungörelseförfarande. Anledningen härtill är att fornminneslagen i princip endast är tillämplig på fynd som saknar ägare. Finnes emellertid anledning anta att ägare finns till föremål, som anmäls hos riksantikvarien, skall denne enligt tillämpningskungörelsen till fornminneslagen göra framställning hos polismyndigheten om att fyndet kungörs enligt hittegodslagen. På det sättet kan rätts säkerhetskravet tillgodoses i fråga om äganderätten till sådana äldre fynd som riksantikvarien fått meddelande om. Har upphittaren beträffande fornfynd som han ej är skyldig att anmäla enligt fornminneslagen skälig anledning att anta att ägare finns anses han vara skyldig att göra anmälan om fyndet till polisen enligt hittegodslagens regler. Motsvarande kommer i fortsättningen att gälla också för den kategori sjöfynd som faller under 11 § fornminneslagen.

Fornminneslagen och sjöfyndslagen skiljer sig också därutinnan att strandfynd, till vilket ägare inte finns, enligt sistnämnda lag tillfaller kronan under det att sådant fynd, om det faller under tillämpningsområdet för 11 § fornminneslagen, kan komma att tillfalla upphittaren. Det kan dock knappast anses påkallat att i fornminneslagen föreskriva en undantagsregel för sådana fornfynd som påträffas som strandfynd. Fornminneslagens regelsystem bör alltså kunna tillämpas också i sådana fall.

Vad gäller utländska skeppsvrak så torde i regel fornminneslagen vara tillämplig. Även sådana vrak torde nämligen ofta få anses minna om landets tidigare innebyggare. Och vad gäller vrak och föremål, som omfattas av 11 §, så innehåller lagen i detta avseende inte någon begränsning beträffande nationaliteten.

Vad slutligen gäller den av motionärerna framförda åsikten att sjöfyndslagets bestämmelser om bärgarlön bör gälla även i fråga om äldre sjöfynd vill utskottet framhålla att bärgning av vrak och skepp som förlist för mer än 100 år sedan får ske endast efter medgivande av riksantikvarien. Bärgningen för statens räkning beror således av att denne föranstaltar därom. Den ekonomiska gottgörelsen för bärgningen enligt 10 § andra stycket fornminneslagen torde vidare i praktiken i allmänhet inte komma att mera avsevärt understiga vad som skulle ha kunnat utgå i bärgarlön. I övriga fall, där det också enligt fornminneslagen för-

utsättes att ägare inte finnes, sker bärgningen av vrak helt för bärgarens egen räkning.

Det anförda ger sålunda vid handen att skiljaktigheterna mellan förslaget och sjöfyndslagets motsvarande bestämmelser inte är av någon mera väsentlig betydelse. De föreslagna reglerna torde f. ö. komma att tillämpas i relativt liten utsträckning. Vid angivna förhållanden och med hänsyn till vad utskottet i övrigt ovan anført bör propositionen bifallas och motionsyrkandena avslås.

Utskottet får sålunda hemställa,

A. att riksdagen med avslag å motionerna I: 704 och II: 879 måtte bifalla förevarande proposition, samt

B. att nyssnämnda motioner i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 7 mars 1967

På tredje lagutskottets vägnar:

HANS LEVIN

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Göran Karlsson*, Svante Kristiansson, Knut Johansson, Ebbe Ohlsson, Nils-Eric Gustafsson, Åkesson och fru Landberg;

från a n d r a kammaren: herrar Levin, Nyberg, fru Torbrink, herrar Grebäck, Svenning, Sundelin*, Aberg* och Krönmark*.

---

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Åberg*.